

УДК 159.964
doi: 10.15330/ps.8.1.110-120

Тамара Яценко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
yacenkots@gmail.com

Олена Біла

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
lenok_bila@ukr.net

Любов Галушко

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира
Винниченка (м. Кропивницький)
halushkolyubov@gmail.com

Наталія Іванова

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
natalivanova92@gmail.com

Олександра Педченко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
z667989@gmail.com

Юлія Сіденко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
indiralula1991@rambler.ru

ВІЗУАЛІЗОВАНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ СУБ'ЄКТА – ПЕРЕДУМОВА ГЛИБИННОГО ПІЗНАННЯ ПСИХІКИ

Візуалізована репрезентація учасників глибинного пізнання сприяє його оптимізації завдяки експлікації архетипної сутності психіки. Доводиться значущість механізму проєкції, активність якого сприяє об'єктивуванню психіки із параметрів «внутрішнього у зовнішнє». Стверджується, що неусвідомлені, симультанно згорнуті смисли здатні до перекодування у матеріалізовані репрезентанти. Цей факт вимагає емотивного «оживлення» репрезентанта в діалогічній взаємодії з респондентом. Багатолітня практика проведення груп активного соціально-психологічного пізнання на засадах процесуальної діагностики чітко зумовлює орієнтацію на семантичні аспекти емпіричного матеріалу з метою виявлення його «інформаційних еквівалентів». Трансцендентність інформаційних еквівалентів забезпечує незалежність глибинного пізнання від характеру метафоричної символізації психічного у візуалізовані, опредметнені форми. Трансформація інформації про первинний об'єкт пізнання (несвідомого) може здійснюватися в різних формах кодування (вербальних чи невербальних) при збереженні інваріантності їхніх інформаційних еквівалентів.

Представлено порівняльний аналіз психодинамічного підходу до вивчення психіки в єдності з іншими підходами, в яких використовувались образно-символічні засоби: символ-драмою, арт-терапією, проєктивними методами, а також малюванням під впливом вживання учасниками дослідження психоделіків.

Доводиться, що декодування суб'єктом в діалого-аналітичному процесі смислової сутності власної особистісної проблеми зіставне з усвідомленням стабілізованого внутрішньою суперечністю, вирішення якого вимагає професійної допомоги психолога. Психодинамічна теорія відкриває перспективи розвитку психології та її практики в пошуку найоптимальніших та найбільш адекватних шляхів надання допомоги професійно зорієнтованим особам, найперше – майбутнім психологам.

Ключові слова: *активне соціально-психологічне пізнання, свідоме, несвідоме, психологічний захист, репрезентант психіки, інформаційний еквівалент, архетип.*

Постановка проблеми. Психодинамічна теорія активно розвивається більше 30-ти років [7-10] і знайшла втілення у розробці методу активного соціально-психологічного пізнання (далі – АСПП). У груповій психокорекції за методом АСПП створюються умови захищеності учасників глибинного пізнання, що сприяє спонтанності та невимушеності їх поведінки.

Важливо назвати й інші важливі принципи функціонування груп АСПП: зворотний зв'язок учасників АСПП за ім'ям, на «ти»; емоційна відгук на те, що відбувається «тут і зараз»; відвертість; добровільність поведінки; відсутність оцінних суджень, критики, рекомендацій, порад та ін. Принципи АСПП каталізують становлення як інтегративно-групових, так і особистісних позитивно-дезінтеграційних та інтеграційно-індивідуалізованих змін. Візуалізація репрезентантів учасниками АСПП обов'язково передбачає наступну діалогічну взаємодію психолога з їхнім «творцем» (респондентом).

Мета статті – розкрити роль архетипної здібності психіки до перекодування ідеальної (психічної) реальності в опосередковану, візуально прийнятну, яка опосередковано спроможна виражати інформаційні еквіваленти чинників суб'єктивізму, характерного свідомому.

Завдання – накреслити шляхи оптимізації процесу глибинного пізнання психіки в її цілісності (свідоме / несвідоме) за умов спонтанно візуалізованої репрезентації психіки учасниками АСПП (майбутніми психологами).

Аналіз останніх публікацій. Теоретичний розвиток психодинамічного підходу спирається на позитивні результати діагностико-корекційної практики за методом АСПП. Цьому сприяє також інтеграція наукових здобутків у психодинамічній парадигмі з іншими науками, зокрема, квантовою фізикою (Д. Бом, Н. Бор, А. Ейнштейн та ін.), фізіології (П. К. Анохін, Н. А. Бернштейн), хімії (І. Р. Пригожин). У сукупності вони поглиблюють і розширюють розуміння психічного в його універсальності та єдності законів, яким підпорядковані як духовні, так і матеріальні аспекти світу, в якому народжується, розвивається та соціологізується людина.

Виклад основного матеріалу. Психодинамічна парадигма сприяла доповненню фрейдівської структури психічного (з притаманним антагонізмом Супер-Его та Ід) горизонтальними взаємозалежностями підструктур психіки з властивою їм синергією (див. рис. «Модель внутрішньої динаміки психіки»). У цьому криються перспективи вивчення функціональних параметрів цілісної психіки.

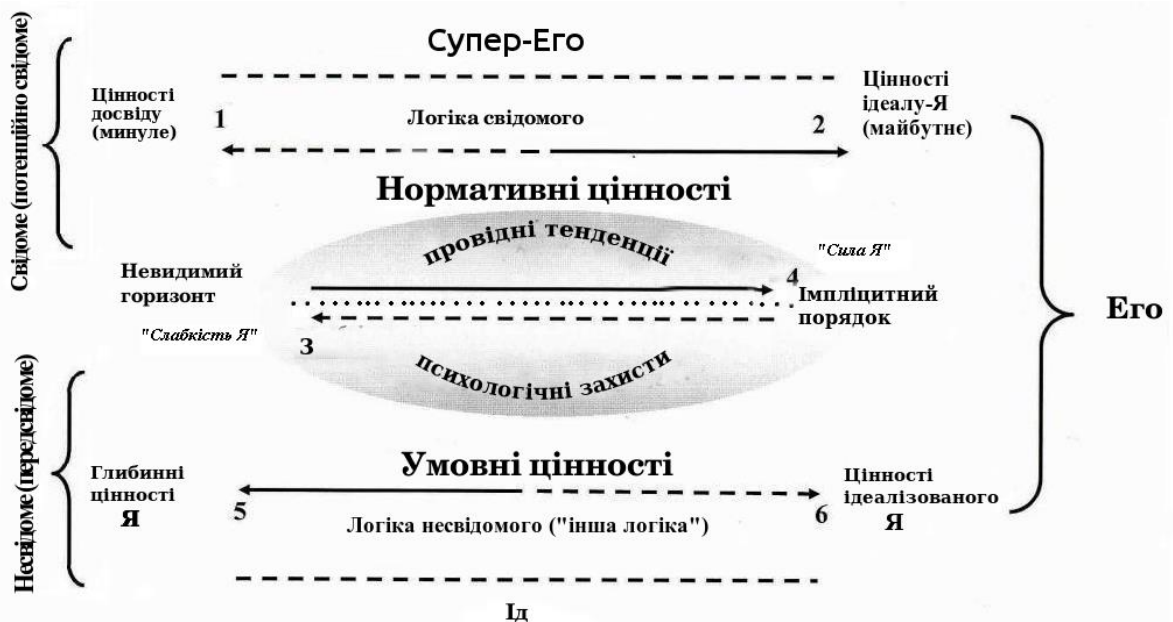

Рис. 1. Модель внутрішньої динаміки психіки

Модель внутрішньої динаміки психіки (далі Модель) ілюструє цілісний погляд на внутрішню динаміку психічного у його суперечливій сутності та єдності свідомого й несвідомого. Взаємозв'язки двох сфер можна окреслити наступними категоріями: ізоморфізм і гомоморфізм (за вертикаллю); симетрія та асиметрія (різноспрямованість) – стрілки 1-2 і 5-6 (рис.

1). Важливою підструктурою цілісної психіки є захисти, що охоплюють як свідому, так і несвідому сфери (див. «еліпс» на Моделі). Психодинамічна парадигма стверджує, що психологічний захист не зводиться до одноразових актів поведінки, а є інтегративним і системним утворенням з багаторівневою диспозиційною структурою, яка включає когнітивний, емотивний і поведінковий аспекти. Важливо розуміти, що захисна система, незалежно від її структурної розлогості (та різновидів), підпорядкована єдиному генеральному механізму – «від слабкості до сили».

Зупинимося на візуалізованій репрезентації психіки учасників активного соціально-психологічного пізнання. Поряд із історично значущим методом ортодоксального психоаналізу (вільні асоціації) став зароджуватися психодинамічний підхід до пізнання психіки в її цілісності (К. Левін, М. Кляйн та ін.) з орієнтацією не лише на мову свідомого (слово) і на мову несвідомого (візуалізовані засоби). Саме це й зумовило в цьому дослідженні використання як вербальних, так і невербальних засобів пізнання. Близькими до психодинамічної позиції є такі психологічні образно-символічні практики: символ-драма (кататимні образи за Х. Льюїнером); спонтанне малювання із застосуванням психоделіків (С. Грофом) та ін. Їх відмінність від психодинамічного підходу в тому, що вони не ставили за мету пізнання психіки суб'єкта в її цілісності. Зокрема, проєктивні методи, які зорієнтовані на пізнання несвідомого, підсумкову частину забезпечують тестовими методиками, результати яких зумовлені переважно свідомим суб'єктом.

Психодинамічна парадигма, з огляду на двосферну (бінарну) природу психічного, потребує введення принципу додатковості у двох його різновидах: принцип невід'ємності свідомого й несвідомого та принцип «із іншого», який містить особливу вимогу до професіоналізму психолога щодо його вміння поставити діагностично спроможні запитання, які актуалізують виявлення несвідомих чинників психіки [10, с. 14]. З огляду на сказане, професійна активність психолога повинна продукувати у респондента енергетичний імпульс, що спонукає до виявлення внутрішньої психічної мотивації. Можна ствердити, що використання візуалізованого матеріалу в пізнанні психіки відрізняється від названого психодинамічного підходу до організації процесу глибинного пізнання за методом АСПП з використанням візуалізованих репрезентантів.

У практиці діагностико-корекційного процесу АСПП прояви метафорично-образної психіки можуть тематично ініціюватися психологом, зокрема комплексом тематичних психомалюнків або ж моделями із каменів у поєднанні з використанням іграшок, ліплення з тіста та репродукцій художніх полотен.

Заслуговує на особливу увагу системна впорядкованість психіки, яка пов'язана з емотивними слідами попереднього досвіду в їх енергетичній потентності. Домінантність тих чи тих фіксацій впливає на вектор спрямованості психіки. З огляду на це, важливою є методика поєднання діагностико-корекційних прийомів. Зокрема, під час ліплення пропонуємо до реалізації хоч би три теми: «Я-минуле», «реальне», «майбутнє» у поєднанні з моделями із каменів. Особливо значущим є психоаналіз комплексу тематичних малюнків, який охоплює найрізноманітніші переживання суб'єкта в його ставленні до себе, до інших та до навколишнього світу. У процесі ж цілісного аналізу малюнків за необхідності використовуються допоміжні прийоми: психодрама, моделювання з каменів, робота з репродукціями художніх полотен та ін., що сприяє достовірності діагностичних прогнозів, які підтверджуються у діагностико-корекційному процесі.

У групах АСПП дослідницьку увагу центруємо на проблемі внутрішньої суперечності, що об'єктивно дезінтегрує психіку за участі захистів. Останні суб'єктивізують психіку шляхом відступів від реальності та спотворюють інформаційне відображення на догоду ідеалізованому Я. Захисна підструктура порушує опрацювання психікою інформації через необхідність маскуванню почуття меншовартості та ідеалізації я-образу, що засвідчує певне пригнічення біологічної доцільності поведінки в її підпорядкованості просоціальним ідеалам. Ми переконані,

що головна причина дисфункційності системи психологічних захистів полягає у створюваній ними ілюзії ідеалізації Я суб'єкта [2; 8].

Наступна проблема, у вирішенні якої проявився авторський підхід, – це розуміння природи психічного в універсальності його законів (за наявності індивідуальної неповторності психіки суб'єкта), що становить основоположний постулат психодинамічної методології організації глибинного пізнання [9].

Психічне інтегрує в собі свідоме, що функціонально співзвучне законам спостережуваного світу, і водночас несвідоме, яке відповідає законам функціонування Всесвіту за характеристиками: симультанність процесів, їх злиття в часі й просторі (поза статтю); системність і структурно-матрична (голографічна) заданість функцій несвідомого; логічна впорядкованість несвідомого («інша логіка», порівняно з логікою свідомого) та ін.

Виходячи з холистичності (цілісності) психічного, з єдності законів, яким підпорядковано духовний і матеріальний світи, наш дослідно-практичний пошук орієнтований на лінію співпричетності сфер («свідоме – несвідоме»), що окреслює лінію невидимого горизонту. Внутрішній, імпліцитний порядок психічного об'єктивується в континуумі імпульсів поведінкових «па» суб'єкта, що стимулює вмотивованість активності, поведінки суб'єкта.

Професіоналізм психолога полягає у прогнозуванні енергетичної потентності несвідомого, заданої слідами витіснень імпульсів Ід за умов збереження орієнтованості їх активності на прояв «назовні». Глибинно-пізнавальний процес при цьому набуває хвилеподібності, що не знімає, а навпаки, спирається на надзаданість імпліцитного порядку. Цікаво, що такого роду хвилеподібність у метафізиці кваліфікують як «опорну хвилю» поряд з «предметною хвилею». Останнє узгоджується з позицією психодинамічної теорії стосовно визначення різновидів психологічних захистів – базальні (метадосвідні) і периферійні (ситуативно-предметні). Акт об'єктивування психічного завжди проходить «точку» перетину горизонталі (базальний захист) і вертикалі (ситуативний захист). Діалогічна розлогість взаємодії психолога з респондентом хвилеподібно відкриває перспективи вивчення та визначення глибинної сутності психічного шляхом констатації показників незмінності (ітеративність, інваріантність) форм поведінки суб'єкта.

Дослідницьке завдання цілісного пізнання психіки збігається із завданнями надання практичної допомоги суб'єкту з метою відновлення порушених взаємозв'язків між сферами свідомого і несвідомого, що маскуються захистами, шляхом відступів від реальності та інформаційними деформаціями. Саме це поглинає енергію та імпотує психіку.

Професіоналізм психолога повинен забезпечувати об'єктивування глибинних чинників деструкції психіки у процесі перекодування психічної реальності в опредметнені форми, що символічно виражають єдність сфер свідомого і несвідомого. Подальша діалогічна взаємодія передбачає декодування смислів, спираючись на той факт, що «психіка знає все» (не знає лише свідоме Я). Діалогічна взаємодія з респондентом сприяє переведенню «неявно знаного» у психіці суб'єкта у впізнаване ним на власному ж поведінковому матеріалі. Це сприяє реінтегруванню психіки шляхом позитивного її дезінтегрування з перспективою вторинної інтеграції на більш високому рівні гармонійного розвитку суб'єкта.

Дослідна увага до візуалізованої репрезентації зумовлена значущістю домовного, перинатального періоду в розвитку психіки індивіда. Слідові фіксації того часу позбавлені можливостей вербалізації, проте піддаються опредметненій репрезентації з наступним вербальним розкриттям їх смислових навантажень у діалогічному процесі взаємодії «психолог↔респондент» (далі П.↔Р.). Такий діагностико-корекційний діалог виходить за межі ознак герменевтики, оскільки пізнавані смисли не є текстом, вони не підлягають прямому спостереженню, а лише задані попереднім досвідом суб'єкта та мають здатність об'єктивуватись за умов забезпечення діалогічної взаємодії.

Таким чином, глибинне пізнання можливе лише з урахуванням контексту та використаних у ньому засобів. Діалогічна взаємодія може вважатися необхідною передумовою

накопичення поведінкового матеріалу з наступною його інтерпретацією та узагальненням. У кожному діалогічному «па» П. з Р. маємо як діагностику, так і корекцію в їх єдності, що забезпечується частковими позитивними дезінтеграціями в поєднанні з частковими інтеграціями, що зумовлюють вторинну інтеграцію психіки на більш високому рівні розвитку.

Матеріалізація ж респондентом власного психічного змісту сама по собі (поза діалогом) німа, вона лише опредметнено виражає істотні характеристики психіки у згорнутій («упакованій»), закодованій формі, яка іманентно втілює у собі смисли (інформаційні еквіваленти). Діалогічна взаємодія зумовлює необхідність проміжних інтерпретацій на різних рівнях діагностико-корекційного процесу та загальну інтерпретацію (тлумачення) за результатами діалогічно напрацьованого поведінкового матеріалу.

Принципово важливим є питання про позитивність дезінтеграційних процесів, що забезпечується шляхом послаблення ілюзорних уявлень суб'єкта. Саме позитивна дезінтеграція каталізує вторинну інтеграцію психіки на більш високому рівні розвитку. Позитивність дезінтеграції відзначається ослабленням впливу ілюзорних аспектів психіки, заданих захистами, що здійснюється порційно, багаторівнево з розширенням самоусвідомлення та набуттям навичок аутопсихокорекції. Психокорекційний ефект настає за рахунок зниження деформацій соціально-перцептивної інформації шляхом переходу на більш високий рівень інтегрування когнітивної структури психіки суб'єкта та ін.

Порушення когнітивних процесів відбувається поза контролем свідомості при маскуванні їх системою психологічних захистів, що спотворюють (викривлюють, деформують) соціально-перцептивну інформацію на вході, внутрішньому опрацюванні та експлікуванні назовні.

Виникає питання: що приховують захисти шляхом інформаційних відступів і викривлень? Наш досвід вказує на едіпальну залежність суб'єкта, що маскується процесами витіснень, заміщень, проєкції, інтроєкції, ідентифікації та ін. В едіпальний період (від 2 до 5 років) дитина вперше свідомо знайомиться із законом «Табу на інцест», хоч цей процес не є організованим (формально впорядкованим) і контрольованим. Це може бути побутове «знайомство» з фактом неможливості (заборони) чуттєвого єднання з рідними (первинними лібідними об'єктами). Так чи інакше, за умов чуттєво-емотивного тяжіння до батьків створюється ефект *незавершеної дії*, який впливає на формування енергетично домінуючої *мотивації* – *«довершити незавершене»*. На допомогу приходять захисти з їх можливостями інтроєкції, заміщення, перенесення та проєкції, що задає дуалізм психічного. Мається на увазі двоплановість психіки, що в принципі уже задано її бінарністю (двоїстістю). Більш просоціальними формами захисту може виступати компенсація та сублімація нереалізованої енергії в таких просоціальних галузях, як наука, мистецтво, спорт, творчість та ін.

Мотивація з її незмінним емоційним забарвленням є провідною в ініціації будь-якого поведінкового акту. Водночас розуміння мотивів психіки людини є необхідним для успішного здійснення діагностики та корекції в глибинному пізнанні психіки. Методика АСПП в авторській її реалізації доводить доцільність перекодування внутрішнього змісту психіки в площину предметного (спостережуваного) світу, що задає об'єктивність (спостережуваність) подальшого аналітичного опрацювання репрезентантів у діалогічній взаємодії.

Як показує багаторічний досвід проведення груп АСПП, психіка архетипно втілює (несе в собі) здатність до перекодування власних психічних реалій у матеріалізовані форми зі збереженням інформаційних еквівалентів. Д. Юм (1711-1776) у «Трактаті про людську природу» підкреслює важливість сприйняття для психологічного самопочуття: «...я ніяк не можу уловити своє Я як щось існуюче, окрім сприйняття» [6, с. 366]. Наші дослідження вказують на важливість мимовільних, спонтанних взаємопереходів імплікативних і експлікативних характеристик психічного. П. К. Анохін уточнює: «Процес відображення розгортається таким чином, що зовнішній об'єкт через безперервний ряд фізичних і фізіологічних процесів формується відповідно до теорії передачі інформації» [1, с. 111]. Ця теорія відкриває перспективи розуміння об'єктивування психіки, зокрема, розшифровки процесу переходу «матеріальних фізичних

процесів у суб'єктивний образ, у свідомість» [Там же]. Незважаючи на численність «па» діалогічної взаємодії психолога з респондентом, емпіричні факти підтверджують правильність твердження П. К. Анохіна, що «між початковою і кінцевою ланками передавання інформації має бути точна й адекватна інформаційна еквівалентність» [1, с. 112]. Це відповідає психодинамічній позиції, яка зорієнтована на пошук «первинної» причини, що породжує дисфункції психіки, яку ми пізнаємо на предметному матеріалі, продуктованому суб'єктом «тут і зараз». Останнє відтіняє не виправданість обмежень лише тренінгом, який зорієнтований на наведення «косметики в поведінці». Діагностико-корекційний процес АСПП передбачає когнітивно-логічні узагальнення результатів, що зумовлює пізнання глибинних детермінант і прогнозування тенденцій поведінки суб'єкта з окресленням зони ризиків. Ми переконані, що лише раціо, яке завдяки отриманню рефлексивних знань в АСПП розширюється, поглиблюється і міцніє, сприяє реконструюванню (дезінтегруванню) примітивної (зінтегрованої на побутових засадах) структури психіки респондента та перехід її на більш високий рівень інтеграційного розвитку.

Платон свого часу вказував: «...не у враженнях полягає знання, а у висновках про них, бо саме тут можна схопити суть та істину, там же – ні» [3, с. 85]. Когнітивний синтез поведінкового матеріалу, отриманого в процесі діалогічної взаємодії, відкриває резерви раціонального пізнання психічного в єдності двох сфер (свідоме-несвідоме). Останнє важливе як необхідність для забезпечення у процесі глибинного пізнання об'єктивної поведінкової бази, переконливої для респондента, задля розширення можливостей самопізнання. Уведення категорії «інформаційний еквівалент» у пізнання смислів спонтанних актів поведінки зумовлено методологічними засадами глибинної їх сутності.

На особливу увагу заслуговує специфіка перекодування психічного у візуалізовані репрезентанти як предметні форми (ліплення, малюнок) чи вербальні (наприклад, казка про власне життя). Ітеративність (повторюваність) певних смислів несвідомого набуває у разі їх пізнання респондентом переконливості, тобто аргументаційної вагомості для самокорекційних змін. Це відбувається завдяки трансформації «складного і незрозумілого» психічного у площину очевидного, спостережуваного шляхом систематизації предметних репрезентантів, їх упорядкування за допомогою операцій порівняння, узагальнення, класифікації. Водночас предметний психологічний зміст (з латентно притаманними йому інформаційними еквівалентами) набуває глибинно-пізнавальної потенційності за умов емотивного «оживлення», що є фактично актом індивідуалізованої його суб'єктивації респондентом у процесі діалогічної взаємодії. Успішність такого процесу залежить від професійної здатності психолога «входити» в імпліцитний порядок психіки суб'єкта, який набуває розлогості у спонтанності поведінки.

Глибинне пізнання потребує врахування непрямолінійності перекодування смислів і його залежність від досвіду суб'єкта, специфіки пропонованого йому матеріалу (наприклад, при ліпленні з тіста, моделюванні з каменів чи в процесі вільного вибору репродукцій художніх полотен). Використання різних форм перекодування прихованих смислів психіки сприяє уточненню гіпотез та об'єктивності пізнання психічного, яке архетипно репрезентується в процесі мимовільної предметної творчості. Це збігається із твердженням І. Р. Пригожина: «...ми покликані вести діалог з природою, тим самим людська креативність вбудовується в креативність природи» [5, с. 126].

Багатолітня практика діалогічної взаємодії з респондентом потребує уточнення категорії процесуальної діагностики, що зорієнтована на актуалізацію спонтанної активності респондента, яка каталізується внутрішніми імпульсами мотивації. У процесуальній діагностиці зберігається пріоритетність висловлювань респондента, що зумовлює необхідність психолога «йти за феноменом психічного» в унісон із закономірною його впорядкованістю.

Порушуючи проблему взаємозв'язку ідеальних (духовних) реалій психічного з матеріалізованими їх формами (репрезентантами), набуває актуальності питання про надійність, валідність, репрезентативність такого типу пізнання. Ми розуміємо, що мова йде про різні функціональні системи: «духовне – матеріальне»; про перехід неусвідомлюваних реалій,

згорнутих в просторово-часових параметрах (симультанних, недиференційованих), у дискретно-предметні форми, розлогі в просторі і часі; про опредметнення, що пов'язане з переведенням імпліцитних смислів у площину їх існування в дискретному просторі. Емпіричний матеріал доводить, що такого роду перекодування можливе завдяки його нелінійності, що узгоджується з архетипністю природи психіки.

Якщо несвідома сфера підпорядкована іманентно заданому порядку, то в опредметнених репрезентантах психіки суб'єкта це архетипно «упаковано» в образі, символі та існує у згорнутому вигляді, що потребує його розгортання (експлікації) в діалогічній взаємодії з респондентом. Діалог у такому випадку, як уже вказувалося, забезпечує імпульс емотивної енергії, що не лише сприяє вербалізації («оживленню») опредметненої репрезентації, а й набуває рівноправності (стає в один ряд) з візуалізацією у процесі інтерпретації. Встановлення асоціативного ланцюга дозволяє на спонтанно-поведінковому матеріалі респондента дослідно вийти на пізнання глибинних детермінантів його поведінки. Такого роду діалогічне «забезпечення» не є прямою копією внутрішніх реалій психіки, які презентовані в об'єктивних (опредметнених) формах. Важливим є те, що візуалізований репрезентант психіки суб'єкта пройшов внутрішній «відбір» за домінантністю емотивно-енергетичних осередків, що пов'язано з конденсатом смислової пріоритетності, яку узагальнено (хоч і латентно) втілює у собі архетипна символіка. Діалог за таких умов є моментом актуалізації справжньої природи людини, безпосередньо пов'язаної з подоланням різних форм опору. Презентація смислів не піддається контролю свідомості, як і свавіллю волі. Кожен «елемент» матеріалізованого презентанта виражає характеристики голографічної цілісності психічного, проте локалізовано, через інформаційні еквіваленти, які, умовно кажучи, об'єктивуються за типом: «за один раз – один елемент».

Таким чином, матеріалізована репрезентація в її спонтанній мимовільності та індивідуальній непередбачуваності сприяє подоланню бар'єрів, створюваних відмінностями двох сфер (свідоме-несвідоме), що відкриває перспективи пізнання несвідомого за участю свідомості, тобто «за законами твердого світу». З певністю можна сказати, що «інтеграційний продукт», який продукує назовні процес матеріалізованого опредметнення психічного, об'єктивує нероздільність систем «свідоме-несвідоме» (при їхньої функціональної автономії). Невід'ємність указаних сфер психіки при їх об'єктивуванні назовні (в образно-символічних формах), без сумніву, підпорядкована архетипу в його інстинктивних можливостях виражати в цілісному образі дисфункційність психічного. Останнє засвідчує: обізнаність архетипу з психічним в його цілісності, включаючи фіксації (сліди) доперинатального та перинатального періодів життя індивіда; невід'ємну його єдність із механізмами символізації (натяк, згущення, зміщення і ін.), як і з системою психологічних захистів, яка охоплює як свідоме, так і несвідоме. Усе це є непрямым свідченням того, що зовнішній світ, як і внутрішні процеси, входять у психіку у вигляді найтонших інформаційних утворень, які доступні архетипно-візуалізованій репрезентації, що несе мудрість поколінь. Останнє доводить той факт, що архетип втілює в собі емотивний потенціал, що проявляється в небайдужості кожної людини до архетипної символіки, яка поширена як у художніх творах, та і в фольклорі (жартах і народній мудрості). Тому можна сказати, що опредметнення психічного, з огляду на його архетипну сутність, каталізує мотивацію глибинного пізнання психіки завдяки емоційній його складовій. Сказане вище пояснює й те, чому репрезентація Я доступна всім без винятку учасникам АСПП, незалежно від віку та освіти.

«Опредметнення» каталізується також метафоризацією певних ракурсів психіки суб'єкта. Індивідуалізація вибіркової форми репрезентації диктується досвідом та імперативом енергетичного спрямування спонтанної активності суб'єкта. При цьому, як доводить дослідження, немає істотних відмінностей – людина обирає готовий «репрезентант» (іграшку, неавторський (чужий) малюнок) чи створює його сама (ліпить, малює, моделює з каменів). Часто респондент проявляє ініціативу поєднання цих видів, наприклад, моделі із каменів доповнює малюнком чи ліпленням. Сам по собі факт спонукання психологом суб'єкта до репрезентації

містить елемент невизначеності, наприклад: говориться – «змоделюй (виклади) із каменів актуальну для тебе ситуацію»; «презентуй актуальне почуття чи типове почуття»; або ж: «зліпи із тіста (на сольовій основі) власний метафоричний репрезентант»; «зліпи (виклади з каменів) те, що «хоче» твоя рука» і т. д. Як показує практика, реалізація запропонованого завдання є лише початком для актуалізації глибинного змісту психіки в діалогічній взаємодії П.↔Р. для визначення аналітичної його значущості, тобто смислового навантаження для респондента.

Зовнішня спонука до «репрезентації» є більш слабким стимулом порівняно з внутрішнім архетипним потягом до візуалізації психічного (з огляду на «первісність» малювання піктограм тощо). Таким чином, відбувається трансформація симультанного змісту ідеальної (архаїчно-духовної) функціональної системи психічного в матеріалізовану реальність, яка підпорядковується діаметрально протилежним законам несвідомого, а саме відповідності дискретності предметного («твердого») світу та симультанності несвідомих смислів репрезентанта.

Підсумовуючи, можна ствердити, що психічне доступне глибинному пізнанню на трьох рівнях: метафоричної репрезентації, діалогічної взаємодії та виявлення смислових аспектів репрезентантів шляхом інтерпретації. Заявлені в статті проблеми ми спробували універсалізувати через взаємозв'язки психології з іншими науками. Зокрема, фізіологічні дослідження П. К. Анохіна про функціональні системи переконують в актуальності пізнання психіки як «динамічної саморегульовальної організації» [1]. П. К. Анохін та К. Прібрам вводять категорію кодування інформації, що належить до самоплинно сформованих систем (яким є несвідоме), які підпорядковані принципам доцільності. Як відомо, існують два класи функцій передавання інформації шляхом кодової трансформації. Перший забезпечує відповідність між кодами (що дозволяє прямолінійно декодувати закодовані форми, і навпаки). Завдяки однозначній відповідності між шифрами коду встановлюється щось на кшталт зворотності, «вторинний функціональний ізоморфізм» [4, с. 85]. Другий варіант перекодування – цілком неізоморфний. Розкриття інформаційних еквівалентів (смислів) вимагає не тільки додаткових, але і контекстних засобів пізнання. У нервовій системі, як це показано К. Прібрамом, мають місце незворотні перетворення за участю процесу абстрагування, формою якого і є опредметнена репрезентація психічного. Таким чином, пізнання психічного в його цілісності з використанням візуалізації самосприйняття наближене до другого класу непрямолінійного перекодування інформації.

Багаторічна практика переконує, що архетип універсалізує, полегшує глибинне пізнання і навіть «психотерапевтує» суб'єкта в процесі візуалізації; він певною мірою є «господарем» процесу індивідуально-образної мови перекодування. Архетип не лише володіє надситуативним (трансцендентним), але й інтеграційним потенціалом, який об'єднує універсально-філогенетичний і генотипно-індивідуалізований досвід суб'єкта. Архетип користується природною опредметненістю свідомості, яка забезпечується процесом соціалізації особи. Тому процес матеріалізації можна вважати формою *мимовільного кодування, здатного «охопити» параметри симультанної сутності психічного як функціональної системи* і одночасно скористатися його опредметненістю (включаючи мотиви і потреби). На важливість врахування такої характеристики психіки як здатність до опредметнення вказували Л. С. Виготський, О. М. Леонтев, С. Л. Рубінштейн та ін. Ефективність кодування пов'язана з деяким стабільним рівнем психічної системи (діалектика статичності і динаміки) [2]. Архетип спроможний виражати індивідуалізованість психічного, що стабілізується в інваріантності трансцендентних характеристик, які задаються базальними формами захисту. Це виявляється в ітеративності асоціативних зв'язків поведінкового матеріалу, що відкриває перспективи пізнання логічної впорядкованості психічного (на рівнях як свідомого, так і несвідомого). Звідси висновок – спонтанна активність суб'єкта є необхідною передумовою неявного, непрямолінійного перекодування неусвідомлюваних смислів системно-функціонального влаштування психічного

як цілісної системи у візуалізовані форми твердого світу, що відкриває перспективи глибинного пізнання психіки в її цілісності.

Висновки. Діалогічна взаємодія психолога з респондентом задає перспективи проникнення у смислові параметри несвідомого за умови наявності посередника, тобто візуалізованого репрезентанта. Останній має перспективи перетворитися в посередника у процесі його «оживлення» в діалогічній взаємодії. Ефективності АСПП сприяє використання репродукцій художніх полотен, які наближені до образності мови несвідомого в нуміозності імпліцитно притаманних йому смислів.

Домінуюча мотивація заявляє про себе опосередковано і замасковано, через спонтанну активність суб'єкта, що зумовлює процес перекодування неусвідомлюваних смислів у форми, які піддаються свідомому сприйняттю й інтелектуальному осмисленню (узагальненню) у процесі діалогічного їх розгортання.

Розкриття проблеми візуалізованої репрезентації психіки сприяє відновленню взаємозв'язків між сферами свідомого і несвідомого, що оптимізує їх функціональну гармонізацію. Розуміння суб'єктом стабілізованих внутрішніх протиріч наближає майбутнього психолога до власної особистісної досконалості як і до можливостей досягнення професійного Акме в психологічній практиці.

1. Анохин П. К. Функциональная система, как методологический принцип биологического и физиологического наследования/ П. К. Анохин. – М.: Медицина, 1969–239 с.
2. Концептуальні засади і методика глибинної психокорекції: Підготовка психолога-практика: Навчальний посібник / [Т. С. Яценко, Б. Б. Іваненко, С. М. Аврамченко, І. В. Євтушенко, І. М. Сергієнко, І. В. Калашник, Т. В. Богдан.]. – К. : Вища школа, 2008. – 342 с.
3. Платон. Диалоги. / Платон [пер. с древнегреч. Сост., ред. и авт. вступ. статьи А.Ф.Лосев]. – М.: Мысль, 1986. – 607 с.
4. Прибрам К. Языки мозга/ под ред. А. Р. Лурия. – М. : Прогресс, 1975. – 464 с.
5. Пригожин И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой / И. Пригожин, И. Стенгерс: пер. с англ./ Общ.ред. В. И. Аршинова, Ю. Л. Климонтовича и Ю. В. Сачкова. – М.: Прогресс, 1986. – 432 с.
6. Юм Д. Трактат о человеческой природе. Сочинения в 2-х томах / Д. Юм. – М.: Мысль, 1965. – Т. 1. – 847 с.
7. Яценко Т. С. Психологічні основи групової психокорекції: Навч. посібник/ Т. С. Яценко. – К.: Либідь, 1996. – 264 с.
8. Яценко Т. С. Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика : навчальний посібник / Т. С. Яценко – К.: Вища школа, 2006. – 382 с.
9. Яценко Т. С. Методология глубинно-коррекционной подготовки психолога / Т. С. Яценко, А. В. Глузман. – Днепропетровск: «Инновация», 2015. – 396 с.
10. Яценко Т. С. Динамика развития глубинной психокоррекции: теория и практика: монография / Т. С. Яценко. – Днепропетровск: «Инновация», 2015. – 567 с.

REFERENCES

1. Anohin, P. K. (1969). Funkcional'naja sistema, kak metodologicheskij princip biologicheskogo i fiziologicheskogo nasledovaniya [Functional system, as a methodological principle biological and physiological inheritance]. M. : Medicina (rus).
2. Konceptual'ni zasady i metodyka glybynnoi' psyhokorekcii': Pidgotovka psyhologa-praktyka: navchal'nyj posibnyk [Conceptual principles and methodology of deep психокорекції : Preparation of practical psychologist-worker: train aid] / T. S. Jacenko, B. B. Ivanenko, S. M. Avramchenko, I. V. Jevtushenko, I. M. Sergijenko, I. V. Kalashnyk, T. V. Bogdan (2008). K. : Vyshha shkola (ukr).
3. Platon (1986). Dialogi [Dialogues] per. s drevnegrech. M. : Mysl' (rus).
4. Pribram, K. (1975). Jazyki mozga [Languages of brain]. M. : Progress (rus).
5. Prigozhin, I., Stengers, I. (1986). Porjadok iz haosa: Novyj dialog cheloveka s prirodoj [Order from chaos: the New dialogue of man with nature] per. s angl. M. : Progress (rus).
6. Jum, D. (1965). Traktat o chelovecheskoj prirode. Sochinenija v 2-h tomah [Treatise about human nature]. M. : Mysl' (rus).
7. Jacenko, T. S. (1996). Psyhologichni osnovy grupovoi' psyhokorekcii': navch. posibnyk [Psychological bases of group psychocorrection: train aid]. K. : Lybid' (ukr).
8. Jacenko, T. S. (2006). Osnovy glybynnoi' psyhokorekcii': fenomenologija, teorija i praktyka : navchal'nyj posibnyk [Bases of deep psychocorrection: phenomenology, theory and practice: train aid]. K. : Vyshhashkola (ukr).

9. Jacenko, T. S. (2015) Metodologyja glubynno-korrekcynnoj podgotovky psihologa [Methodology of deeply-correction preparation of psychologist]. Dnepropetrovsk : Ynnovacyja (rus).

10. Jacenko, T. S. (2015) Dynamyka razvytyja glubynnoj psyhokorrekcyy: teoryja y praktyka : monografyja [Dynamics of development of deep psychocorrection: theory and practice : monograph]. Dnepropetrovsk : Ynnovacyja, (rus).

***Tamara Yatsenko, Lyubov Halushko, Olena Bila, Natalia Ivanova, Oleksandra Pedchenko,
Yuliya Sidenko***

**VISUALIZED REPRESENTATION OF SUBJECT -
THE BACKGROUND OF THE DEEP COGNITION**

The visualized representation of participants of deep cognition helps to optimize it by explication the archetypal essence of the psyche. The significance of the projection mechanism, the activity of which contributes to the objectification of the psyche from the parameters "of the internal to the external", is proved. It is argued, that unconscious, simultaneously curtailed meanings are capable of transcoding into materialized representers. This fact requires an emotive "revival" of the representant in dialogical interaction with the respondent. The many-year practice of holding active social-psychological knowledge groups on the basis of procedural diagnostics clearly stipulates the orientation of the semantic aspects of empirical material in order to identify its "information equivalents". The transcendence of information equivalents provides the independence of deep cognition from the character of the metaphorical symbolization of the psyche in the visualized, substantiated forms. Transformation of information about the primary object of knowledge (unconscious) can be carried out in different forms of coding (verbal or nonverbal) while maintaining the invariance of their information equivalents.

It is presented comparative analysis of the psychodynamic approach to the study of the psyche in unity with other approaches, in which figurative-symbolic means were used: symbol-drama, art therapy, projective methods, and drawing under the influence of the use of participants in the study of psychedelics.

It turns out, that the decoding by the subject in the dialog-analytical process of the semantic essence of his personal problem is comparable to the awareness of a stabilized internal contradiction, the solution of which requires the professional assistance of a psychologist. Psychodynamic theory opens the prospects for the development of psychology and its practice in finding the most optimal and most appropriate ways of helping professionally oriented individuals, first of all - future psychologists.

Keywords: *active social-psychological cognition, the conscious, the unconscious, psychological protection, representative of the psyche, information equivalent, archetype.*